

■ Kako je slavljen Božić u zatvoru, kako u rovu, a kako na brodu

»Molitvenik nas je hratio i spasio«

Nakon što je u boljševičke ruke pao Široki Brijeg i drugi krajevi u Hercegovini, g. 1945. vodstvo partizanskog pokreta i Komunističke partije provodilo je čistke i zastrašivanja među stanovništvom koje je isključivo hrvatsko i katoličko. Pod svojim geslom »protiv okupatora i domaćih izdajnika« i pod krnikom antifašizma partizani su provodili svoje fašističke zločine nad nevinim stanovništvom, a to se posebno događalo prvih godina poslije Drugoga svjetskog rata. Tako su stradali širokobriješki franjevci, zatim mnogi nevini ljudi, žene, djeca, starci, starice. Njihova politika tražila je saveznike pretežno u pojedinim domaćim psihički labilnim ljudima koji su pod prisilom ili da bi preživjeli, odnosno domogli se nekih stihnih službičica prokvalificirati domaće stanovništvo. Zabranjivali su blagdanska slavlja i sve što je za njih vezano. No što ih je komunistički fašizam više stezao, vjera je bila sve čvršća, a ljubav prema svojoj domovini sve veća.

U hercegovačkom selu Crne Loke nedaleko od Širokog Brijega tako su na robiju 1947. osudene majka i tri kćeri. Pod optužbom da su pomagale »škipare«, dokle one koji su se skrivali od partizanskih progona, Kata Galić koja je bila 1888. godište s kćerima Anicom koja je rođena 1919., Matijom 1924. i Androm 1927. osudene su na zatvor. »To je bilo ujesen 1947. kad su partizani došli u naše selo po nečijoj izdaji te odveli moju majku, moje dvije sestre i mene u logor pod optužbom da smo davale hranu onima koji su bježali pred partizanskim maskarom«, prisjeća se Matija Galić koja živi danas u Požegi.

Do dolaska partizana u Hercegovinu živili su skromno kao i druge obitelji u njihovo mjesto. »U obitelji nas je bilo šest sestara, otac nam je umro od tifusa 1945. a braće nismo imali. Jedan naš brat, Stipan Brekalo, bio je u hrvatskoj vojski kao i većina mladića našega kraja. Sanjali su hrvatsku slobodu i u sve su druge političke opcije sumnjali. Još kad se čulo za partizane da dolaze u Hercegovinu te da pale, ubijaju, siluju, kradu, među stanovništvom je vježlavao strah. Ljudi su nestajali preko noći potpuno nevinici. Tako su se i ti mladići koji nisu bili po ratističima počeli skrivati i bježati od partizana, a među njima je bio i naš brat Stipan Brekalo. Svaki kontakt s njima znajeće je smrт za mjesno stanovništvo, a tek ukoliko bi netko dojavio da im se pruža bilo kakav pomoć u hram ili slično, slijedilo bi mučenje, zatvor. Pod tom optužbom uhiliti su moju majku Katu, stariju moju sestru Anicu, mladu sestru Andru i mene. Svezali su nas i odveli u obližnji Kočerin gdje je bilo mjesno sjedište Ozne. To je bila partizanska milicija koja je nanijela zlo potkraj rata hrvatskom narodu u Hercegovini. Nisu se oni obazirali tko je kriv, nego tako su odlučili kako bi što više Hrvata poubijali.

Sjećam se milicionara Gale koji je bio u Kočerini kad su nas doveli svezane iz kuće. Tada su doveli mamu i nas tri sestre svezane, a onda su nakon

• Božić Matija Galić u komunističkim zatvorima

kraćeg vremena mlađu sestru pustili da ide kući jer je najmlađa sestra imala 12 godina i ostala je sama. Gale nas je ispitivao, a jedan partizan, koji je bio iz Osijeka, odmah nam je rekao da će nas provesti u zatvor i da ćemo odelati u Zenici. Iako je bilo teško, nisam se plašila, jer znala sam da nisam ništa kriva.

Samo smo se Bogu molile, jer znate smo da nam nitko ništa ne može, ako je Bog uz nas. Odatle su nas pre-

»Znali smo da je taj dan Božić, a onda osjećaj još više prorade. Na jednoj strani suvjesni smo da je izvan zatvora blagostanje kakvo-takvo, ali je sloboda, dok smo mi u zatvoru bile gladne, ispačene. Kad znadeš da je Isus tu i da ti nitko ništa ne može, onda je i to lakše.«

bacili u ondašnju Lišnicu i onđe smo provele dva mjeseca u Ozni. Bilo je mučno i tužno gledati kako muče i ubijaju ljudi. Moja sestra Anica nije šutjela nego je rekla istinu pa su joj poizbjiali sve zube i polomili prste. Sjećam se i jedne djevojke koju su doveli s Lisi i držali je dva dana zatvorenu u ružniku, a onda je odveli u njezinu selo i tamo je ubili. Isto tako sjećam se dvojice mladića, Bubala i Šuška, te mučenja koje je Ozna nad njima činila. Imali su po 22 godine. Jedan dan odveli su Bubala i ubili ga, a što je s drugim bilo, nisam vidjela. Nisam se bojala smrti, jer u tom trenutku imala sam snagu koju mi je Bog davao. Uvijek sam promišljala da je Bog na mojoj strani jer se borim za istinu, za pravdu, a Bogu sam se stalno molila.

U zatvoru smo bile za Božić 1947. U tom trenutku svašta se mota po glavi, vraćaju se slike djetinjstva i onih božićnih radosti na jednoj strani, a na drugoj strani neizvjesnost. To je bio moj Božić uči dana izricanja presude. U mislima mi je bio samo Bog, njegov dolazak na svijet i moje iščekivanje. Već sam pretostavila što me čeka prema riječima upozorenja osjećkog partizana.

Toga Božića promišljala sam o Velikom petku o križu, o Isusovim patnjama. Osudene smo točno drugi dan Božića, dakle na Stjepandan. I sam Božić bio mi je kao i drugi dan, jer bili smo u iščekivanju što će se dogoditi. Promišljala sam pa i Isus je patio od štalice kad se radio do pribijanja na križ. On nam je bio put i nisam sumnjal u Božiju providnost, jer On vodi

svjjet. Jer, iako je Isus došao kao dijete koje je rođeno u štalici, ipak ga je tu netko prihvatio i dao mu smještaj.

Iz Lišnice su nas prebacili u Mostar u istražni zatvor gdje smo ostale četiri mjeseca. Kroz sve me držala vjera, snaga molitve. Imala sam svoj molitvenik od kojeg se nisam odvajala od dana djetinjstva i iz kojeg sam molila i sa sobom ga nosila. U Mostaru su mi ga oduzeli, na što sam se uspravila. Moj molitvenik bio je dio mene. No, nisu mi dopustili imati molitvenik dok me nisu osudili i prebacili u Zenicu. Nas četiri osudene smo na zatvorske kazne po dvije godine. Majka je bila 17 mjeseci u zatvoru, dok smo mi sestre dobile po dvije godine.

Kad smo došli u Zenicu u zatvor, dali su mi moj molitvenik, dakle on je došao za mnom. U zatvoru je u jednoj sobi bila 21 žena iz mog kraja s kojima smo majka i moje sestre robijali. Mnoge od njih nisu znale čitati pa sam je redovito predmislila iz svog molitvenika. To je bio naš zajednički molitvenik koji nas je sve spasio.

U zatvoru su svih dani isti što se tiči onih materialnih stvari, pa tako i Božić. Bila je glad, neimarnitina. Znali smo da je taj dan Božić, a onda osjećaj još više prorade. Na jednoj strani suvjesni smo da je izvan zatvora blagostanje kakvo-takvo, ali je sloboda, dok smo mi u zatvoru bile gladne, ispačene. Kad znadeš da je Isus tu i da ti nitko ništa ne može, onda je i to lakše.

Prijetila je opasnost i od onih koji su na sestri pratile pa smo morale medusobno prepričati svoje vjerske osjećaje. Ukoliko bi nekoga otkrili da slavi javno Božić, onda bi dobio dodatno još kaznu. Zato smo nastojale biti slobodne, jer najljepši je Božić kad si u srcu sloboden. Ni najveći zatvori ne mogu slomiti čovjeka koji ima vjeru. E, to smo mi nastojale postići. Tješile smo jedna drugu, prepričavaju kakvi su Božić u slobodi.«

Matija Galić, koja živi sa svojim suprugom Adamom, prisjeća se kako su još dok je bila u mostarskoj Čelovini uvečer partizan s pjesmom, i to pretežno petkom, dolazili i odvodili ljudje ubijati. »Za njih je pjesma bila radost, a za nas je njihova pjesma bila najava smrti. Dočim smo čuli partizansku pjesmu, znali smo da nam se nešto spremi, da su došli po nove žrtve. Tako su odveli i skupinu svećenika, ne znam im imena, ali znadem da su bili mlađi te da su odvedeni u nepozнатo. Kad sam upitala kamo su ih odveli, odgovorili su mi: „Šuti, jer ćeš i ti otici za njima. Nisam kasnije nigdje ništa čula o njima, a puno se svećenika vodi nestalim.«

Kao i za druge blagdane, tako i za Božić kroz zatvorske dane najviše smo se utjecali Gospa i sv. Ante. Satima smo molili, zapravo nijedan trenutak u zatvoru nije prošao bez molitve. Posebno smo molili kad su bili blagdani, pa tako i za Božić, jer tada nam je bila važna duhovna snaga. Iako smo bile gladne, imale smo puninu u sebi, jer duhovna nas je snaga držala. Uvijek kažem: Bog nas je pogledao, Gospa i sveti Ante zagovarali kod Boga, a moj molitvenik nas je hratio i spasio.■

»Svrati se, Isuse, i k meni u rov!«

»Bio sam i ja topnik i tužno mi kad danas netko traži topnički branitelja. Imam topnički dnevnik u srcu. Mogu ga u studenome 1991. imati si našu granatu agresor ih je vraćao po tisuću. Hrvatska je napadala. Danas je trebamo čuvati i slaviti Božić u duhu, u strepnji i ponovno molimo: Dodi, Isuse, u moje srce.«

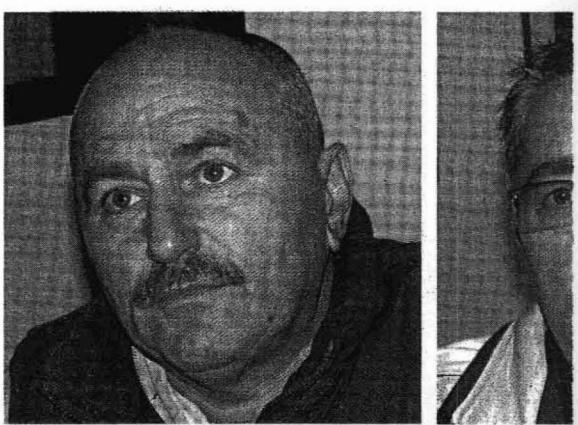
Uprijelomnici hrvatske povijesti, u vrijeme agresije na hrvatski narod 1991. mnogi su vjernici proveli Božić pod klišom granata, u skloništima, u progostvru. O tome kako su Božić proveli na ratu govoru dragovoljci i veterani Domovinskog rata Gordana Musulini i Ante Marević iz župe Staševica kod Ploča.

Tužan i veselo Božić

Musulin živi sa suprugom i troje djece u Staševici i ističe da je Bogu zahtavalih što imamo slobodnu Hrvatsku i što je ostanao živ tijekom rata. »U Hrvatsku vojsku pristupio sam u srpanju 1991. na početku same okupacije hrvatske države. Uključio sam se u topništvo Zbora narodne garde i bio sam na južnom bojištu«, kaže Musulin. »U prosincu 1991. u vrijeme Božića zatekao sam se u mjestu Imotska na južnom bojištu.«

Istdobno bio je tužan i veselo Moj Božić. Na jednoj strani branili smo svoju državu daleko od kuće u mislima na svoje roditelje, svoje bližnje i sjećali ih se svakog trenutka u molitvama. Ja na ratuštu oni u kući. Imam četiri brata i tri sestre, dakle osmero nas je bilo u kući. Svi su prolazili kroz misli i molitvu. Bilo je teško kad si u rovu, a svi slave slobodu i mir - jer je Božić - a mi s puškom u ruci u rovu. Nije bilo dovoljno ni hrane, a bila je zima. Moj Božić bio je ponos i tuga. Jedina misao je bila kako obraniti svoju rodninu grudu, obraniti svoju državu.

Promišljao sam: Većeras je Badnja večer, a ja sam u rovu. Isus dolazi u cijeli svijet pa će i u moj rov. Molio sam, svrati se Isuse i k meni u rov, daj mi snage, daj nam mir. Osjećao se tada Božić u zraku. Običaje koje smo imali kod svojih kuća u malom simboličnom smislu prenijeli smo na bojište. I dok se pučalo, mi smo pripremili svoju bor i kitili ga. Bili smo veseli i ponosni, jer je Božić, a na drugoj strani tužni jer se puča, ratuje

• Ratni Božić s tužom i nadom Ante Marevića i Gordana Musulina